

Priručnik za nastavnike
o prevenciji

NASILNIČKOG EKSTREMIZMA

Objavila 2016. godine Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, 7, place de Fontenoy, 75352 Pariz, 07 SP, Francuska.

© Unesco, 2016.

Ova publikacija je dostupna u otvorenom pristupu pod oznakom ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA3.0 IGO), licenca (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). Korištenjem sadržaja ove publikacije korisnici prihvaćaju uvjete Repozitorija u otvorenom pristupu Unesca (<http://www.Unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Korištene oznake, kao i materijal koji je prezentiran u ovoj publikaciji nisu izraz bilo kakvog mišljenja Unesca o pravnom statusu bilo koje zemlje, teritorija, grada ili područja, ili njihovih organa vlasti, ili o razgraničenju njihovih teritorija ili granica.

Ideje i mišljenja izneseni u ovoj publikaciji pripadaju autorima i ne predstavljaju automatski ideje i mišljenja Unesca, te ne obavezuju ovu organizaciju.

Fotografija s naslovne strane: Shutterstock/Guillermo del Olmo

Dizajnirala: Aurélia Mazoyer

Prijevod: Unesco

Tiskao: Unesco

Tiskano u Francuskoj

Sadržaj

Predgovor	5
Izrazi zahvalnosti	7
1. Uvod	9
2. O nasilničkom ekstremizmu	11
2.1. Nasilnički ekstremizam i radikalizacija	11
2.2. Nasilnički ekstremizam i obrazovanje	14
2.3. Lokalni pojavni oblici ekstremizma	16
2.4. Uloga zajednice, obitelji i medija	18
3. Vođenje diskusije u učionici	19
3.1. Ciljevi	19
3.2. Priprema	22
3.3. Diskusija	24
3.4. Teme koje se bave nasilničkim ekstremizmom	31
3.5. Izvješćivanje i daljnje aktivnosti	33

4. Ključne poruke	35
4.1. Solidarnost.....	35
4.2. Poštovanje raznolikosti.....	36
4.3. Ljudska prava.....	37
4.4. Učiti kako živjeti zajedno.....	39
4.5. Angažiranje mladih.....	40
Dodatak	41
Često postavljana pitanja.....	41
Literatura.....	45

Predgovor

Ovo je Unescov prvi „Priručnik za nastavnike o prevenciji nasilničkog ekstremizma“ putem obrazovanja. Ovaj dokument je nastao kao izravan odgovor na potrebe zemalja članica Unesca, izražene u presudnoj 197/EX Odluci 46 koju je donio Izvršni odbor Unesca u listopadu 2015. godine,¹ a kojom se od ove organizacije traži da poveća svoj kapacitet za pružanje pomoći zemljama u njihovom radu da u okviru obrazovnog sektora pojačaju mjere kojima se reagira na nasilnički ekstremizam, uključujući i programe Obrazovanja za globalno građanstvo utemeljene na ljudskim pravima, vodeći računa o domaćim kontekstima.

Kao takav, ovaj priručnik također predstavlja Unescov prvi doprinos realizaciji Akcionog plana glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za sprječavanje nasilničkog ekstremizma² jer se odnosi na sektor obrazovanja.

Uz ovaj priručnik, Organizacija je u procesu izrade i stručnih smjernica za kreatore politika obrazovanja u ministarstvima obrazovanja. Ovim priručnikom se zemljama nastoji dati niz resursa koji mogu pomoći da se izgrade i ojačaju domaći kapaciteti koji se pitanjem pokretača nasilničkog ekstremizma bave poduzimanjem cjelovitih i pragmatičkih mjera u cijelom sektoru obrazovanja.

1 Odluka 46, usvojena na 197. sjednici Izvršnog odbora Unesca (197 EX/Odluka 46), <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002351/235180e.pdf>

2 Akcioni plan za sprječavanje nasilničkog ekstremizma, Izvješće glavnog tajnika (A/70/674), http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf

Kako bi se osigurala relevantnost ovog priručnika za nastavnike na različitim zemljopisnim i društveno-kulturološkim prostorima, on je izrađen nakon opsežnog procesa konzultacija sa stručnjacima i nastavnicima iz različitih regija, a zainteresirane strane u oblasti obrazovanja u odabranim zemljama su ga testirale i u praksi.

Kao takav, može se koristiti u obliku u kojem je dan ili se može smatrati prototipom za daljnju kontekstualizaciju ili se pak može prilagoditi i preraditi kako bi odgovorio na konkretne potrebe učenika.

Izrazi zahvalnosti

„Priručnik za nastavnike o prevenciji nasilničkog ekstremizma“ izrađen je pod općim nadzorom Soo-Hyang Choia, ravnatelja Odjela za inkluziju, mir i održivi razvoj u središnjici Unesca, a u njegovu koordinaciju su bili uključeni: Chris Castle, Karel Fracapane, Alexander Leicht, Alice Mauske, Joyce Poan, Lydia Ruprecht i Cristina Stanca-Mustea iz navedenog odjela. Helen Bond, izvanredna profesorica za obrazovanje na Univerzitetu Howard u Washingtonu, Sjedinjene Američke Države, bila je dodatna autorica ovog dokumenta i uredila prvi nacrt. Sa zahvalnošću smo primili pisane komentare od naših poštovanih recenzenata: Lynn Davies, profesor emeritus međunarodnog obrazovanja na Univerzitetu Birmingham, Ujedinjeno Kraljevstvo, Felisa Tibbitts, predavač na Učiteljskom koledžu Univerziteta Columbia, New York, Sjedinjene Američke Države, Sara Zeiger, viši znanstveni suradnik u Centru Hedayah, Ujedinjeni Arapski Emirati, Feriha Peracha, ravnateljica Centra Sabaoon, Pakistan i Steven Lenos iz Mreže Europske unije za podizanje svijesti o radikalizaciji. Također smo zahvalni na komentarima koje smo primili od naših kolega iz Unesca, i to: Justine Sass (Unescov ured u Bangkoku), Jorge Sequeira i Elspeth McOmish (Unescov ured u Santiagu), Hegazi Idris i Maysoun Chehab (Unescov ured u Bejrutu) i Florence Migeon (središnjica Unesca). Unesco želi zahvaliti i onim nastavnicima i učenicima koji su sudjelovali u procesu praktičnog testiranja na njihovim korisnim povratnim informacijama, i to: Učiteljskom koledžu Univerziteta Columbia, New York, Sjedinjene Američke Države, kao i koordinadorima ASPneta u Kazahstanu i Jordanu.

Želimo zahvaliti Vladi Sjedinjenih Država na velikodušnoj finansijskoj potpori prilikom izrade ove publikacije.

I na kraju, zahvalnost dugujemo i Aurelji Mazoyer koja je uradila dizajn i prijelom, te Martinu Wickendenu koji je osigurao saradnju potrebnu za izradu ovog dokumenta.

1. Uvod

Nasilnički ekstremizam i temeljne snage radikalizacije spadaju u najrasprostranjenije izazove našeg vremena. Iako nasilnički ekstremizam nije ograničen na određenu dob, spol, skupinu ili zajednicu, mladi ljudi su posebno izloženi porukama nasilničkih ekstremista i terorističkih organizacija.

Suočeni s takvim prijetnjama, mladim ljudima su potrebne relevantne i pravodobne mogućnosti za učenje kako bi usvojili znanja, vještine i stajališta koji će im pomoći izgraditi svoju otpornost na takvu propagandu.

Ove sposobnosti se mogu steći uz pomoć pouzdanih, dobro pripremljenih i poštovanih nastavnika koji su u stalnom kontaktu s mladima.

Imajući to na umu, ovaj priručnik je napravljen za nastavnike u višem osnovnom, nižem srednjem i višem srednjem obrazovanju. Također je izrađen u nadi da može podržati napore nastavnika koji rade kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovnom okruženju.

Konkretnije, ovaj priručnik teži :

- ▶ dati praktične savjete o tome kada i kako s učenicima razgovarati o nasilničkom ekstremizmu i radikalizaciji,
- ▶ pomoći nastavnicima da u razredu stvore klimu koja je inkluzivna i pogodna za pristojan dijalog, otvorenu diskusiju i kritičko razmišljanje.

2. O nasilničkom ekstremizmu

2.1 NASILNIČKI EKSTREMIZAM I RADIKALIZACIJA

Nasilnički ekstremizam se odnosi na vjerovanja i postupke ljudi koji podržavaju ili koriste ideološki motivirano nasilje kako bi ostvarili radikalna ideološka, vjerska ili politička stajališta. ³

Nasilnička ekstremistička stajališta se mogu iznositi putem niza tema, uključujući političke i vjerske odnose i odnose među spolovima. Nijedno društvo, vjerska zajednica niti svjetonazor nisu imuni na takav nasilnički ekstremizam. ⁴

*Nasilnički ekstremizam je ... „kada ne dozvoljavate različito stajalište; kada smatrate da su vaša mišljenja poprilično isključiva, kada ne dopuštate mogućnost razlikovanja i kada želite to mišljenje nametnuti drugima i nasiljem, ako je to potrebno“.*⁵

3 www.livingsafetogether.gov.au i www.dhs.gov/topic/countering-violent-extremism.

4 Na sljedećoj internetskoj stranici su navedeni različiti primjeri nasilničkog ekstremizma: www.livingsafetogether.gov.au

5 Davies, L. 2008, *Obrazovanjem protiv terorizma*, Stoke on Trent and Sterling, Trentham Books, <https://www.oise.utoronto.ca/cld/UserFiles/File/DAVIESeducationagainstextremism.pdf>

Iako je „radikalizacija” za neke poprilično sporan termin, ovaj izraz se počeo koristiti da definiira proces putem kojeg pojedinac ili skupina nasilje smatra legitimnim i poželjnim načinom djelovanja.

Radikalna misao koja ne oprašta uporabu nasilja za ostvarenje političkih ciljeva se može smatrati normalnom i prihvatljivom, te je mogu promovirati skupine koje djeluju u granicama zakona.

Ne postoji nijedan profil niti put za radikalizaciju, pa čak ni brzina kojom se ona odvija,⁶ niti se razina obrazovanja čini pouzdanim čimbenikom prognoze izloženosti radikalizaciji. Međutim, ustanovljeno je da postoje društveno-gospodarski, psihološki i institucionalni čimbenici⁷ koji dovode do nasilničkog ekstremizma. Stručnjaci ove čimbenike grupiraju u dvije glavne kategorije:

- ▶ **“Čimbenici poticanja”** koji pokreću pojedince na nasilnički ekstremizam, kao što su: marginalizacija, nejednakost, diskriminacija, progon ili njihova percepcija, ograničen pristup kvalitetnom i relevantnom obrazovanju, uskraćivanje prava i građanskih sloboda i ostali ekološki, historijski i društveno-gospodarski razlozi.
- ▶ **“Čimbenici privlačenja”** koji njeguju privlačnost nasilničkog ekstremizma, primjerice: postojanje dobro organiziranih nasilničkih ekstremističkih skupina s neobično zanimljivim učenjem i efektnim programima, a koje pružaju usluge, nude prihode, odnosno uposlenje u zamjenu za članstvo. Skupine također mogu privući nove članove nudeći im izlaz iz neprilika, te obećavajući avanture i slobodu. Nadalje, čini se da ove skupine pružaju duhovnu utjehu, „mjesto kom pripadate” i društvenu mrežu koja pruža potporu.

6 Davies, L. 2008, Obrazovanjem protiv ekstremizma: na putu prema kritičkoj politizaciji mladih, *International Review of Education*, 55(2/3), str. od 183. do 203. doi: 10.1007/s11159-008-9126-8.

7 USAID, Sažetak čimbenika koji utječu na nasilnički ekstremizam, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAA929.pdf; Zeiger, S. i Aly, A. 2015, Borba protiv nasilničkog ekstremizma: izrada baze dokaza za politiku i praksu, Univerzitet Curtin, Hedayah.

I na kraju, postoje **kontekstualni čimbenici** koji omogućavaju povoljno tlo za nastanak nasilničkih ekstremističkih skupina, kao što su: krhke države, nepostojanje vladavine prava, korupcija i kriminalitet.

PRIMJERI NASILNIČKOG EKSTREMIZMA

Neonacisti, Ku Klux Klan, eko-terorizam, Islamska država u Iraku i Levant (ISIL), Boko Haram.

RANI ZNAKOVI

Sljedeća ponašanja mogu biti znakovi radikalizacije. Ukoliko se nekoliko njih uoči, trebalo bi upozoriti obitelj i užu zajednicu.

- ▶ Iznenadni prekid odnosa s obitelji i prekid dugogodišnjih prijateljstava.
- ▶ Iznenadni izostanci u školi i sukob sa školom.
- ▶ Promjena ponašanja po pitanju hrane, odijevanja, jezika, financija.
- ▶ Promjene po pitanju stajališta i ponašanja prema drugima: asocijalni komentari, nepoštovanje autoriteta, odbijanje socijalne interakcije, znakovi povlačenja i izolacije.
- ▶ Redovito pregledanje internetskih stranica i sudjelovanje u društvenim mrežama koje podržavaju radikalna ili ekstremistička stajališta.
- ▶ Pozivanje na apokaliptičke i urotničke teorije.

Izvor : <http://www.stop-djihadisme.gouv.fr/>

2.2 NASILNIČKI EKSTREMIZAM I OBRAZOVANJE

Uloga obrazovanja u sprječavanju nasilničkog ekstremizma i deradikalizaciji mladih je tek nedavno globalno prihvaćena.

Važan korak u ovom pravcu bilo je pokretanje „Akcionog plana glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za sprječavanje nasilničkog ekstremizma“⁸ u prosincu 2015. godine koji priznaje značaj kvalitetnog obrazovanja u bavljenju pitanjem pokretača ove pojave.

I Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je to naglasilo u svojim Rezolucijama br. 2178⁹ i 2250, posebno ukazujući na potrebu za „kvalitetnim obrazovanjem za mir koje mlade ljude čini sposobnim konstruktivno se uključiti u građanske strukture i inkluzivne političke procese“, te pozivajući „sve relevantne aktere da razmotre uvođenje mehanizama koji bi promovirali kulturu mira, tolerancije, međukulturalnog i međureligijskog dijaloga koji uključuje mlade i destimulira njihovo sudjelovanje u djelima nasilja, terorizma, ksenofobije i svih oblika diskriminacije“.¹⁰

U listopadu 2015. godine Izvršni odbor Unesca je usvojio odluku¹¹ kojom se nedvosmisleno potvrđuje značaj obrazovanja kao sredstva koje pomaže u prevenciji terorizma i nasilničkog ekstremizma, kao i rasne i vjerske netrpeljivosti, genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti u cijelom svijetu. Bilo da se stječe u školama, klubovima i udrugama u zajednici ili kod kuće, obrazovanje se doista smatra važnom komponentom društvene opredijeljenosti kojom se onemogućava i sprječava porast nasilničkog ekstremizma.

8 Akcioni plan za sprječavanje nasilničkog ekstremizma, Izvješće glavnog tajnika (A/70/674)http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf

9 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda broj 2178, usvojena u rujnu 2014, http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf

10 Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda broj 2250, usvojena u prosincu 2015, <http://un.org/wp-content/uploads/SCR-2250.pdf>

11 Odluka 46, usvojena na 197. sjednici Izvršnog odbora Unesca (197 EX/Odluka 46), <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002351/235180e.pdf>

U ovim dokumentima se naglašava da obrazovanje može...

- ▶ pomoći mladim ljudima razviti komunikacijske i međuljudske vještine koje su im potrebne da vode dijalog, suoče se s neslaganjima i nauče mirne načine kojima se vrše promjene,
- ▶ pomoći učenicima razviti svoje kritičko razmišljanje na temelju kojeg bi istraživali pritužbe, verificirali glasine i dovodili u pitanje legitimitet i privlačnost ekstremističkih vjerovanja,
- ▶ pomoći učenicima razviti otpornost kojom bi se oduprli ekstremističkim učenjima i stekli društveno-emocionalne vještine koje su im potrebne kako bi prevazišli svoje sumnje i konstruktivno se uključili u društvo, a da ne moraju pribjegavati nasilju,
- ▶ poticati kritički informirane građane da budu sposobni konstruktivno se uključiti u mirno kolektivno djelovanje.

Za Unesco, ovo je posebno moguće putem Obrazovanja za globalno građanstvo koje teži njegovati osjećaj pripadnosti zajedničkom ljudskom rodu, kao i istinskom poštovanju svih.

ŠTA JE GLOBALNO GRAĐANSTVO?

Globalno građanstvo se odnosi na osjećaj pripadnosti globalnoj zajednici i zajedničkom ljudskom rodu u kojem njegovi članovi osjećaju solidarnost i kolektivni identitet među sobom i kolektivnu odgovornost na globalnom nivou.

Obrazovanje za globalno građanstvo je novi pristup obrazovanju koji se fokusira na razvoj učeničkog znanja, vještina, vrijednosti i stajališta glede njihova aktivna sudjelovanja u mirnom i održivom razvoju njihovih društava. Obrazovanje za globalno građanstvo se odnosi na ulivanje poštovanja za ljudska prava, društvenu pravdu, jednakost spolova i ekološku održivost, što su temeljne vrijednosti koje pomažu obranu mira od nasilničkog ekstremizma.¹²

¹² Obrazovanje za globalno građanstvo - teme i ciljevi učenja, Unesco, 2015, <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf> i Obrazovanje za globalno građanstvo - priprema učenika za izazove dvadeset i prvog stoljeća, Unesco, 2014, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227729e.pdf>

2.3 LOKALNI POJAVNI OBLICI EKSTREMIZMA

Pošto mnogi učenici mogu biti slabo povezani s međunarodnim događajima ili o njima pogrešno obaviješteni, osim razgovora o međunarodnim oblicima ove pojave, ili umjesto njih, brojne su koristi i od razgovora o lokalnim pojavnim oblicima nasilničkog ekstremizma.

Razgovarajući o lokalnim pojavnim oblicima nasilničkog ekstremizma ...

- ▶ učenicima se pomaže shvatiti veze između lokalnih i globalnih izazova,
- ▶ pomaže im se shvatiti stvarne rizike i posljedice nasilničkog ekstremizma,
- ▶ i na kraju, pokazuje mladima da oni mogu promijeniti stvari ukoliko u svom užem okruženju naprave prave odabire.

Međutim, postoje **neke važne pretpostavke** za razgovor o kontroverznim lokalnim problemima:

- ▶ dovođenje problema nasilničkog ekstremizma u svezu sa sadržajem lokalnog nastavnog plana i programa,
- ▶ razumijevanje društvenih, kulturnih, etničkih i vjerskih raznolikosti lokalnog okruženja,
- ▶ uključivanje stajališta manjinskih skupina u razgovore - ili barem osigurati da su njihova stajališta zastupljena tako da se mladim ljudima nudi objektivno stajalište o problemima,
- ▶ učenicima razjasniti svoju vlastitu ulogu moderatora (objektivan glas, „đavoljev advokat“, nepristran posrednik pomagač, itd.),
- ▶ odrediti pravo vrijeme jer se o kontroverznim pitanjima ne bi trebalo raspravljati nasumice.

U nekim slučajevima razgovor o lokalnim pojavnim oblicima ekstremizma može biti previše kompleksan i osjetljiv. U takvim okolnostima je možda produktivnije da se o temi počne govoriti navođenjem primjera koji je potpuno izvan izazova s kojima se suočavaju lokalni učenici.

PRIMJER

Unesco i Memorijalni muzej holokausta Sjedinjenih Država su 2015. godine osmislili novi program obuke pod nazivom „Konferencija o međunarodnom obrazovanju o holokaustu“ kako bi zainteresiranim partnerima iz oblasti obrazovanja iz cijelog svijeta pomogli osmisliti nove pedagogije koristeći učenje o holokaustu kao prizmu za rješavanje svoje vlastite traumatične prošlosti i zločina protiv čovječnosti. Ovaj pristup se posebno pokazao efikasnim za zajednice koje su doživjele masovna zvjerstva.

2.4 ULOGA ZAJEDNICE, PORODICE I MEDIJA

Sprječavanje nasilničkog ekstremizma putem obrazovanja bi trebalo biti dio širih napora na prevenciji u koje su uključeni obitelj, zajednica i mediji. Izgradnjom mreža potpore i brige, kojima se unapređuju ove oblasti, povećava se vjerojatnoća pozitivnog utjecaja i pridonosi blagostanju zajednice, a da fokus ne bude samo na nadziranju.

PRIMJERI PRIORITETNIH PROJEKATA ZAJEDNICE:

- ▶ **Projekt „Izlaz“ /Exit/** – koji je pokrenula Vlada Norveške je imao tri glavna cilja: uspostaviti lokalne mreže kako bi se podržali roditelji djece koja su postala dio rasističkih ili nasilničkih skupina, omogućiti mladim ljudima odvojiti se od tih skupina i razviti i podijeliti metodološko znanje sa stručnjacima koji rade s mladima povezanim s tim nasilničkim skupinama. Ovaj projekt obuhvaća suradnju roditelja, socijalnih službenika, policije, nastavnika i lokalnih službenika za mlade.

<https://www.counterextremism.org/resources/details/id/665/project-exit-leaving-violent-groups>

- ▶ **Žene bez granica** – austrijska nevladina organizacija koja osnažuje majke i obitelji u raznim zemljama da otkrivaju rane znakove radikalizacije i da se suprotstave utjecaju čimbenika koji omladinu mogu dovesti do nasilničkog ekstremizma.

www.women-without-borders.org

- ▶ **Connect Justice** – neovisno socijalno poduzeće sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu koje kreira rješenja za socijalnu pravdu koje predvodi zajednica. Fokus rada je izgradnja povjerenja i suradnje između zajednica, civilnog društva, državnih agencija i privatnog sektora o pitanju ekstremizma i eksploatacije.

<http://www.connectjustice.org>

3. Vođenje diskusije u učionici

3.1 CILJEVI

Diskusija o nasilničkom ekstremizmu bi trebala težiti da što je moguće više učvrsti kompletan raspon vještina koje učenicima omogućavaju da na uopćeniji način sudjeluju u civilnom životu kao informirani globalni građani.

To podrazumijeva osigurati da ciljevi učenja obuhvate sljedeće tri oblasti učenja: kognitivnu, društveno-emocionalnu i onu koja se odnosi na ponašanje.

PRIMJERI CILJEVA UČENJA PREMA OBLASTIMA UČENJA

OBLASTI UČENJA	CILJEVI UČENJA DISKUSIJE Učenici bi trebali	KARAKTERISTIKE UČENIKA ili osobine i kvalitete koje bi trebalo poboljšati diskusijom
KOGNITIVNI	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Razviti vještine kritičkog razmišljanja i analize ▶ Steći znanje i razumijevanje o lokalnim državnim i globalnim problemima i međusobnoj povezanosti i međuovisnosti različitih zemalja i stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Prepoznaje oblike manipulacije ▶ Svjestan je stereotipa, predrasuda i unaprijed stvorenih uvjerenja i njihova utjecaja ▶ U stanju je razlikovati činjenice od mišljenja i preispitivati njihove izvore ▶ Obaviješten je o različitim aspektima nasilničkog ekstremizma i drugim globalnim problemima ▶ Shvaća da su ova pitanja kompleksna
DRUŠTVENO-EMOCIONALNI	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Iskusiti osjećaj pripadnosti zajedničkom ljudskom rodu, zajedničkim vrijednostima i odgovornostima utemeljenim na ljudskim pravima ▶ Razviti osjećaj empatije, solidarnosti i poštovanja za druge i drugačije ▶ Razviti međukulturološke sposobnosti 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Dijeli ključni skup vrijednosti koje se temelje na ljudskim pravima ▶ Poštuje raznolikosti ▶ U stanju je prepoznati emocije koje drugi osjeća ▶ Zainteresiran je shvatiti različite ljude, način života i kulture ▶ Sposoban je „efikasno i na odgovarajući način stupati u interakciju s drugima koji se lingvistički i kulturološki od njega razlikuju”¹³

13 Međunarodne kompetencije, konceptualni i operativni okvir, <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002197/219768e.pdf> x

PRIMJERI CILJEVA UČENJA PREMA OBLASTIMA UČENJA

OBLASTI UČENJA	CILJEVI UČENJA DISKUSIJE	KARAKTERISTIKE UČENIKA
	Učenici bi trebali	ili osobine i kvalitete koje bi trebalo poboljšati diskusijom
UČENJE KOJE SE ODNOSI NA PONAŠANJE	<ul style="list-style-type: none">▶ Postupati efikasno i odgovorno za vrijeme razgovora▶ Izraziti se samouvjereno i pozitivno rješavati konflikt▶ Razviti motivaciju i spremnost za poduzimanje potrebnih radnji	<ul style="list-style-type: none">▶ Sposobni saslušati različita stajališta, izraziti vlastita mišljenja, te ocijeniti i jedno i drugo▶ Izraziti želju za poduzimanjem odgovorne radnje

3.2 PRIPREMA

■ ZAŠTO SE PRIPREMITI?

- ▶ Prethodna priprema smanjuje strah od razgovora o kontroverznim temama kada se za to ukaže prilika.
- ▶ Važan aspekt pripreme je iznošenje razloga za diskusiju koji jasno navode edukativne koristi takvog iskustva.

■ ŠTA PRIPREMITI?

- ▶ Ciljevi učenja, tema/polazište, pristup diskusiji i glavne poruke sadržaja koje bi trebalo prenijeti tokom razgovora bi se trebali utvrditi dosta ranije.
- ▶ Potrebna odobrenja su korisna budući da je uloga ravnatelja škole i upravnika ključna za davanje potpore uvođenju ovih tema. Ovisno o kontekstu možda bude potrebno da od učenika dobijete povratne informacije ili čak odobrenje.
- ▶ Od koristi može biti i da prije diskusije pregledate informativne materijale o temi kako bi se navođenjem činjenica riješile pogrešne predodžbe i mitovi.

SAVJETI

- ▶ Predvidite izazove i mogućnosti za diskusiju.
- ▶ Od pomoći može biti i da s drugim odraslim osobama u školi i lokalnoj zajednici, kao što su roditelji i drugi edukatori, razgovarate o tome kako pristupiti temi nasilničkog ekstremizma.
- ▶ Ne upuštajte se u razgovor ukoliko se emocionalno i profesionalno ne osjećate spremnim to uraditi.
- ▶ Zamislite jednog od svojih učenika i razgovor prije nego što do njega dođe.
- ▶ Ovisno o sastavu svake škole/zajednice, od koristi može biti da u razred pozovete ljude čije se porijeklo razlikuje od porijekla tipičnog učenika ili uposlenika.
- ▶ Ukoliko je potrebno, od pomoći može biti i da se dovede stručnjak specijaliziran za posredovanje kako bi ponudio pomoć prilikom posebno osjetljivih diskusija.

3.3 DISKUSIJA

■ KADA VODITI DISKUSIJU?

Odabir pravog trenutka i polazišta za razgovor o nasilničkom ekstremizmu u razredu zahtijeva pripremu i razmišljanje unaprijed.

Dok se nastava i diskusije mogu unaprijed isplanirati i realizirati kao dio dnevne nastavne jedinice, ostala polazišta za diskusiju se mogu dogoditi spontano. To su „trenuci pogodni za podučavanje“. Oni se mogu dogoditi onda kada se to najmanje očekuje. To su neplanirane mogućnosti koje treba iskoristiti kako bi se objasnio neugodan koncept ili započeo razgovor koji će ovu temu povezati s iskustvima učenika.

Trenuci pogodni za podučavanje mogu postati izgubljene prilike ukoliko nastavnici nisu pripremljeni, kako osobno tako i profesionalno, da ih dobro iskoriste.

SAVJETI

Jedna od najvažnijih vještina koju nastavnik može imati jeste sposobnost prepoznati i iskoristiti „trenutke pogodne za podučavanje” kako bi stvorio sigurno okruženje i okruženje od povjerenja. To je idealno vrijeme da se nauči važna lekcija.¹⁴ Trenuci pogodni za podučavanje mogu iskrsnuti skoro bilo gdje i bilo kada: na putu do škole, na igralištu, u školskoj kafeteriji i u učionici.

- ▶ Nastavnici možda neće imati vremena s učenicima u potpunosti razmotriti pravila i smjernice za diskusiju koja se odvija u trenucima pogodnim za podučavanje. Diskusija u trenucima pogodnim za podučavanje često slijedi nakon incidenta koji ju je izazvao. Možete pripremiti učenike tako što ćete redovito sudjelovati u diskusijama i dijalogu u razredu u očekivanju tih neplaniranih momenata inspiracije.
- ▶ Diskusija koja se odvija u trenucima pogodnim za podučavanje se može fokusirati na vrijednosti, kao i na vještine akademskog učenja.
- ▶ Budite pozoran i dobar slušatelj. Neki trenuci za podučavanje nisu toliko očigledni kao drugi.
- ▶ Budite kreativni. Diskusija u trenucima pogodnim za podučavanje također može proizići iz negativnog iskustva. Ukoliko dijete drugo dijete nazove „teroristom” ili drugim pogrdnim imenom, iskoristite incident da održite sat o pogrdnim imenima, poštovanju i nasilničkom ekstremizmu.
- ▶ Nastavnici mogu iskoristiti ove početne razgovore kako bi u trenucima pogodnim za podučavanje započeli diskusiju u razredu.
 - a. Što se ovdje upravo dogodilo. Zašto se to dogodilo?
 - b. Netko je danas učinio nešto lijepo za nekog drugog. Tko može pogoditi što je urađeno?

14 Ballenger, C. 2009, Iznenadujući trenuci, trenuci za podučavanje: prakticanje nastavničkog istraživanja u urbanim učionicama, New York, Teachers College Press (Practitioner Inquiry Series, prvo Izdanje)

- c. Hajde da danas razgovaramo o poštovanju.
 - d. Šta mislite, zašto je važno da razgovaramo o onome što se danas dogodilo u razredu?
- ▶ Okončajte diskusiju koja se odvija u trenucima pogodnim za podučavanje:
- a. Šta smo danas naučili? Zbog čega je bilo važno da danas vodimo ovaj razgovor?
 - b. Zatim, uključite razred u zabavne aktivnosti, kao što su sport ili drama kako biste poboljšali prijateljstvo i suradnju, posebno ako je diskusija u trenucima pogodnim za podučavanje započela na temelju negativnog iskustva.
 - c. Stavite se na raspolaganje učenicima i roditeljima u vezi s neriješenim osjećanjima, pitanjima ili komentarima nakon diskusije.

■ KOJA SU TEMELJNA PRAVILA?

Bilo da je diskusija unaprijed isplanirana ili ne, važno je uspostaviti temeljna pravila koja omogućavaju da se ona razvija u sigurnom i pristojnom edukativnom okruženju.

Jedan od načina za izgradnju zajednice u razredu jeste da nastavnici i učenici zajedno sastave listu temeljnih pravila koja će usmjeravati proces diskusije.

Nakon što su predložena sva pravila, trebala bi se usvojiti samo ona s kojima se većina u razredu složila. Pregledajte i postavite temeljna pravila prije diskusije.

PRIMJERI TEMELJNIH PRAVILA ZA DISKUSIJU

1. Pozorno slušajte bez osuđivanja i predrasuda.
2. Tražite pojašnjenje kada nešto ne razumijete.
3. Kritizirajte ili dovodite u pitanje komentare, ideje ili stajališta, a ne osobu koja ih iznosi.
4. Budite spremni prihvatiti povratnu informaciju ili kritiku vaših ideja.
5. Pokažite toleranciju za stajališta drugih koja se razlikuju od vaših.
6. Koristite rječnik koji je pristojan i ne razdražuje. Izbjegavajte riječi s političkim nabojem ili koje su po svom značenju nasilničke.
7. Razmotrite stajališta, osjećanja i poglede drugih o tom pitanju.
8. Podijelite pozornicu tako što ćete se smjenjivati prilikom govora, ali tako da ne prekidate druge.
9. Uključite sve u diskusiju, posebice one kojima može nedostajati povjerenja ili spremnosti govoriti.
10. Držite se teme i neka vam komentari budu kratki.

■ KAKO POSTAVITI PITANJA?

Kao posrednik pomagač navedite obrazac kako postavljati pitanja i odgovarati na pitanja kako bi pomogli učenicima tijekom diskusije. Postavljajte ispitivačka i kritička pitanja koja učenicima pomažu istražiti alternativna stajališta.

Navođenje primjera takvih pitanja bi eventualno trebalo navesti vaše učenike da to urade bez bilo kakvog poticanja.

PRIMJERI PITANJA KOJA SE MOGU KORISTITI ZA POJAŠNJENJE UČENIČKIH IZJAVA

1. Možete li objasniti što pod tim mislite jer nisam razumio?
2. Možete li navesti primjer?
3. Što je činjenica, a što mišljenje u ovoj izjavi?
4. Kako to znate....? Na čemu temeljite svoj sud?
5. Što bi logički moglo proizići iz tog argumenta ili izjave?
6. Kako se vaš primjer uklapa u ono što smo danas naučili?
7. Koja je razlika između i ...?
8. Možete li objasniti zašto mislite da je to važno?
9. Postoji li drugo stajalište o tom pitanju?

■ KAKO BITI SLUŠALAC KOJI NE OSUĐUJE?

Mladi ljudi žele prilike kako bi razgovarali o pitanjima sa slušateljem koji ne osuđuje. Oni su puni ideja, kako onih razumnih tako i onih ne tako razumnih. Potreban im je netko tko će saslušati njihove ideje, predložiti druge načine razmišljanja i pomoći u vizualizaciji razumnih odluka koje u obzir uzimaju važne dugoročnije posljedice.

- ▶ Izbjegavajte osudu ili prejudiciranje učeničkih stajališta, briga, postupaka ili namjera za vrijeme diskusije („ne možete to reći”; „ne možete to misliti”).
- ▶ Izbjegavajte postaviti se kao glavni autoritet u svezi s temom. Umjesto toga budite posrednik pomagač i pobrinite se da se u vašoj diskusiji odraze pluralistička gledišta i argumenti.
- ▶ Pokušajte ne prekidati učenike dok izlažu svoje argumente. S druge strane, pomozite im pronaći riječi da izraze svoje misli.
- ▶ Dajte razumne i poštovanja vrijedne prijedloge o pitanjima koja treba razmotriti, uključujući moralne i etičke posljedice odluka.
- ▶ Pobrinite se da preširoko ne tumačite kontroverzne ili rasističke komentare kao znake nasilničkog ekstremizma.

SAVJETI

- ▶ **Ostanite fokusirani** - neka diskusija bude fokusirana na temu i ciljeve učenja. Ukoliko diskusija odluta na neke druge oblasti, oslabiće njezina kvaliteta. Uloga posrednika pomagača je upravljati diskusijom i vratiti je na pravi put onda kada skrene s teme kako bi se osiguralo da su ispunjeni ciljevi učenja.
- ▶ **Vlastitim postupcima dajte primjer pristojnog, civiliziranog ponašanja** - učenici će promatrati vaše ponašanje, te će svoje ponašanje izmijeniti prema vašem. Ukoliko posrednik pomagač govori s poštovanjem i obzirom u kontekstu dijaloga, učenici će to ponašanje imitirati. Pridržavajte se pravila diskusije. Nasmiješite se kada je to prikladno. Izbjegavajte prekidati ljude i tražite od učenika da dozvole govorniku završiti prije nego što drugi počne. Ne pripisujte krivnju, ne izražavajte neslaganje otvoreno, ne opominjite.
- ▶ **Pazite na agresivno verbalno ili neverbalno ponašanje** za vrijeme diskusije. Ukoliko ga primijetite reagirajte na odgovarajući način u skladu s dogovorenim pravilima i posljedicama. Ukoliko takvo ponašanje potraje, savjetuje se diskusiju nastaviti drugi put. Proaktivan pristup je najbolji način borbe protiv agresivnosti. Pomozite učenicima vizualizirati učinkovitu diskusiju igranjem uloga i primjenom strategija aktivnog slušanja.
- ▶ **Potičite i pozitivno ojačajte konstruktivnu uključenost** u dijalog.
- ▶ **Potičite učenike da pišu o svojim osjećanjima i iskustvima** – bilo u dnevniku ili pismu - kako biste im pomogli da se dublje osvrnu na sadržaj o kojem je riječ i saberu svoje emocije.

■ KAKO OSIGURATI DA SE ČUJU GLASOVI SVIH?

- ▶ Od ključne je važnosti strukturirati diskusiju tako da se svakom dà prilika govoriti i da nijedna osoba, skupina, niti stajalište ne dominira razgovorom. Možete izbjeći da nastavnik previše govori i pobrinuti se da su svi saslušani korištenjem strategije pod nazivom „odgovori i uzvratiti“. Odgovorite na pitanje ili na izjavu učenikâ, ali onda „uzvratite“ ili „prebacite lopticu“ jednom ili više učenika.
- ▶ Važno je pobrinuti se da nijedna skupina ne bude isključena iz diskusije i da su svi dječaci i djevojčice, tj. mladići i djevojke, kao i manjinske skupine uključeni u diskusiju i da se osjećaju sigurnim sudjelovati.
- ▶ Važno je pomoći učenicima shvatiti da su mnogi svjetski problemi složeni i višedimenzionalni. Na pokrenuta pitanja možda i ne bude jasnog „pravog ili pogrešnog“ odgovora, ali su ona dosta složena i sadrže mnoge nijanse značenja i nejasnoće.

3.4 TEME KOJE SE BAVE NASILNIČKIM EKSTREMIZMOM

Postoje mnoge teme koje mogu dovesti do plodonosne diskusije o nasilničkom ekstremizmu. Izazov je uokviriti temu na način koji pomaže učenicima istražiti svoje vlastite vrijednosti i mišljenja i upravljati svojim emocionalnim odgovorima, dobivajući bolje razumijevanje o temeljnim učenjima ekstremnih ideologija.

Mogu se, između ostalih, razmatrati sljedeće teme:

- ▶ **Državljanstvo** - omogućiti učenicima pokrenuti pitanja prava i odgovornosti u različitim društvima, pravde, identiteta i pojma „pripadnosti”. Ova tema nudi mogućnost za vođenje debate o načelima temeljnih ljudskih prava, uključujući slobodu izražavanja, te mogućnost identifikacije i suprotstavljanja govoru mržnje.
- ▶ **Historija** - posebno obrazovanje o historiji genocida i masovnim zverstvima, kao što je holokaust, uključiti učenike u promišljanja o moći propagande mržnje i korijenima rasizma, antisemitizma i političkog nasilja. Također, omogućava učenicima istražiti kako se tumače historijski prikazi događaja i na koji način oni mogu produljiti konflikt i predrasude u vlastitom društvu.
- ▶ **Religija i vjerovanja** - potaći svijest o raznolikosti, kao i o njezinom poštovanju u zajednici i dati mogućnost da se istraže različite vrijednosti i vjerovanja, čime se osporavaju predrasude i rasizam. Ovo bi trebalo obuhvatiti diskusije o sekularizmu i humanizmu da bi se suprotstavilo mitovima o sekularizmu kao nečemu što je isto kao i ateizam¹⁵ i nepovjerenje „nevjernika”. Treba naglasiti da o onima koji vjeruju u određenu religiju ne bi trebalo da postoje stereotipi u smislu da su svi

15 Vidi Davies, L. 2014, Nesigurni bogovi: sigurnost, sekularizam i školovanje, London, IOE/Trentham.

isti jer postoji mnogo više različitosti u okviru jedne religije nego u okviru više religija. Također je važno uključiti one učenike koji nemaju religioznih uvjerenja.

- ▶ **Jezici** - pomoći učenicima otkriti širok raspon kultura, vrijednosti i gledišta o svjetskoj historiji i misli. Osim razvijanja ključnih vještina pisanja i usmene argumentacije ovo će doprinijeti i medijskoj pismenosti.
- ▶ **Sloboda izražavanja i internet** - s učenicima istražiti na koji način se informacije plasiraju, strukturiraju i prenose, na koji način se njima može manipulirati u nasilničke svrhe i na koji način se novi izvori informacija natječu s profesionalnim medijima. Pokretanje pitanja online medijske pismenosti će pomoći učenicima koristiti internet i društvene medije na siguran i učinkovit način. Ovo se može povezati s građanskim obrazovanjem o ljudskim pravima i razlikom između zakonitog slobodnog govora i govora mržnje.
- ▶ **Jednakopravnost spolova i nasilje po osnovu spola** - pomoći shvatiti korijene koji su uzrok problema, osporiti određena stajališta o statusu i ulozi žena, te osnažiti dječake i djevojčice, odnosno mladiće i djevojke da poduzimaju konstruktivne, nenasilne radnje protiv ekstremističkih argumenata kojima se promovira nasilje, a posebice nasilje nad djevojkama i ženama.
- ▶ **Umjetnost** - promovirati razumijevanje i uvažavanje različitih ljudi, kultura i umjetničkog izražavanja koje se razlikuje od vlastitog. Umjetnost se može smatrati univerzalnom, jezični povezanom zajednicom i kulturom u vremenu i prostoru. Nudi se i mogućnost vođenja rasprave o tome na koji način negiranje i uništavanje kulturnog i umjetničkog nasljeđa uslijed nasilničkog ekstremizma predstavlja gubitak za cjelokupno čovječanstvo.

3.5 IZVJEŠĆIVANJE I DALJNJE AKTIVNOSTI

Nakon diskusije o nasilničkom ekstremizmu s učenicima, nastavnici se trebaju pobrinuti da nema nerazumijevanja i neriješenih tenzija među učenicima. Ovo zahtijeva da se odvoji vrijeme da se zajednički razmotri što se to razmjenom mišljenja razumjelo i naučilo. Ovo je također trenutak da se utvrde neriješena pitanja koja zahtijevaju dodatne i/ili daljnje aktivnosti.

PITANJA PRILIKOM IZVJEŠĆIVANJA:

Što ste naučili, o čemu još uvijek imate pitanja? Jesmo li ijedan korak bliže razumijevanju procesa koji vode ka radikalizaciji mladih? Što još trebamo znati kako bismo bolje razumjeli nasilnički ekstremizam? Na koji bismo način mogli nastaviti diskusiju?

Ukoliko je diskusija bila posebno žučna, možda bi bilo pametno nastaviti s učenicima individualno kako biste im zahvalili na sudjelovanju u diskusiji i kako biste ih još jednom uvjerali da imaju pravo na svoja stajališta sve dotle dok poštuju druge.

DALJNJA PITANJA mogu pomoći učenicima da se osvrnu na iskustvo.

Na koji način ljudi pokazuju poštovanje za ideje drugih, čak i ako se ne slažu? Postoji li nešto što biste drugačije uradili nakon ovog razgovora?

Nastavnici također mogu razmotriti mogućnost uključivanja nekoliko dodatnih aktivnosti koje učenicima daju mogućnost nastaviti diskusiju.

PRIMJER DODATNIH AKTIVNOSTI

- ▶ Organizirajte malu skupinu i diskusije u paru koje se veoma pažljivo prate i pridržavaju se istih pravila kao i prilikom diskusije u okviru cijele skupine.
- ▶ Budite na raspolaganju učenicima i obiteljima za povjerljive diskusije.
- ▶ Tim govornika: ova dodatna aktivnost zahtijeva da učenici imaju neko prethodno znanje o nasilničkom ekstremizmu. Cilj je omogućiti učenicima uobličiti stajališta koja su drugačija od njihovih. Počnite odabirom dobrovoljaca koji će preuzeti ulogu članova tima u televizijskoj emisiji koja govori o nasilničkom ekstremizmu iz perspektive mladih. U idealnim okolnostima, učenicima se dodjeljuje stajalište koje je suprotno od njihovog pogleda na tu temu. Razred postavlja pitanja članovima tima, dok nastavnik služi kao moderator. Aktivnost počinje tako što se učenici-članovi tima predstavljaju i izlažu svoja stajališta.

4. Ključne poruke

Nakon diskusije o kontroverznim pitanjima, treba dodatno naglasiti pozitivne poruke i prenijeti ih kako bi se razredna zajednica ponovo ujedinila oko zajedničkog skupa vrijednosti. Ovo je važno kako bi se osiguralo da klima u razredu ostane produktivna i da se učenici osjećaju sigurno.

4.1 SOLIDARNOST

Učenici se mogu ohrabriti da kritički razmišljaju o trenutnim situacijama i statusu quo, te da ih preispituju, da pronađu nove i kreativne pristupe zajedničkim/globalnim problemima i da pronađu načine poduzimati nenasilničke i konstruktivne radnje kako bi demonstrirali svoju solidarnost s drugima. Ove radnje trebaju uključiti dobrovoljnost ili pribavljanje dodatnih informacija od renomiranih ustanova, nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva koje rade kako bi pomogle ljudima koji su u teškoj situaciji i kojima je potpora potrebna.

Koncept koji je u osnovi Obrazovanja za globalno građanstvo jeste solidarnost, bez obzira na razlike glede starosti, spola, državljanstva ili etničke pripadnosti, ali ne samo solidarnost s ljudima unutar svoje uže zajednice, nego i s onima izvan nje. Da bi razumjeli ovaj pojam učenicima može pomoći ukoliko nastavnici navedu primjere trenutnih događaja koji ilustriraju na koji je način svijet međusobno povezan, na koji način brige ili problemi koji utječu na jedan dio svijeta mogu utjecati i na druge regije i na koji način se netko tko živi negdje drugo može suočavati s istim izazovima ili problemima kao i ti.

4.2 POŠTOVANJE RAZNOLIKOSTI

Kulturna raznolikost je zajedničko obilježje većine, ako ne i svih društava širom svijeta. Ona je ljudskom rodu neophodna onoliko koliko je prirodi potrebna bioraznolikost.¹⁶

Priznavanje suštinske vrijednosti raznolikosti proizlazi iz priznavanja univerzalnih ljudskih prava i temeljnih sloboda drugih.¹⁷ Poštovanje raznolikosti je stoga etički imperativ, neodvojiv od poštovanja ljudskog digniteta.

Poštovanje raznolikosti također nam pomaže razumjeti suprotstavljena gledišta i gajiti empatiju i suosjećanje.

U našim raznolikim društvima ove vještine su od ključne važnosti za uspostavu značajnih veza među ljudima i za identificiranje kolektivnih rješenja za društveno blagostanje i održivost.¹⁸

16 Sastanak stručnjaka - međunarodna decenija za zbližavanje kultura, <http://unesdoc.Unesco.org/images/0023/002346/234607e.pdf>

17 Deklaracija o načelima tolerancije, 1995, http://www.Unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/HRIGHTS/124-129.HTM

18 Isto, vidi 16.

4.3 LJUDSKA PRAVA

Učenje o ljudskim pravima promovira kulturu nenasilja i nediskriminacije i potiče osjećanja poštovanja i tolerancije. Obrazovanje koje potiče bolje razumijevanje ljudskih prava također omogućava kritičko učenje i debatu o nasilničkom ekstremizmu.¹⁹ Neki od pojmova koji su objašnjeni u tekstu koji slijedi su složeni i možda irelevantni za mlađe učenike.

- ▶ Ljudska prava su temeljne i univerzalne zaštitne mjere. Ona se odnose na sva ljudska bića bez obzira na državljanstvo, mjesto prebivališta, spol, podrijetlo, religiju, jezik ili bilo koji drugi status. Za razliku od prava koja neka država priznaje prema domaćem pravu, ljudska prava se primjenjuju na ljude iz svih država i prelaze okvire državnih granica.
- ▶ Ljudska prava podrazumijevaju i prava i odgovornosti. Ovi pojmovi uključuju ideju da je svaka osoba dužna poštovati prava drugih. Primjerice: poštovanje prava drugih na slobodu mišljenja, izražavanja i vjerovanja.
- ▶ Stoga je važno da mladi ljudi razumiju da se pojedinci (ili skupine pojedinaca) ne mogu pozivati na svoja vlastita prava kao opravdanje za kršenje prava drugih.
- ▶ Znati što jeste, a što nije ljudsko pravo, onako kako je to utvrđeno različitim međunarodnim konvencijama, omogućava učenicima osporavati lažne pritužbe i shvatiti što je pravedno i što zahtijeva zaštitu. Primjerice: ne postoji pravo da ne možete biti kritizirani, religije nemaju prava, ljudi i vjerske skupine da.

¹⁹ Učenje: unutrašnje blago, Izvješće Unesco Međunarodnog povjerenstva za obrazovanje dvadeset i prvog stoljeća, 1996, http://www.Unesco.org/education/pdf/15_62.pdf

- ▶ Također je korisno razumjeti da prema međunarodnim konvencijama postoje neotuđiva prava, odnosno ljudska prava koja se moraju primjenjivati bez iznimke (kao što je pravo na život i pravo na zabranu mučenja), kao i ljudska prava koja se mogu ograničiti pod iznimnim okolnostima (kao što je pravo na slobodu izražavanja, pravo na slobodu kretanja i pravo na privatnost). Ove razlike su korisne kako bi pomogle učenicima razviti sofisticiranije razumijevanje složenih situacija. Primjerice: ukoliko ekstremistička skupina počini nasilnički napad, medijima se može dati samo ograničen pristup licu mjesta i mogu im se dati instrukcije da iz sigurnosnih razloga ograniče komunikaciju neposredno nakon napada.

4.4 UČITI KAKO ŽIVJETI ZAJEDNO

Život u međusobno povezanom i međusobno ovisnom svijetu ne znači automatski da su pojedinci i društva sposobni živjeti zajedno u miru.

Život u mirnom društvu je dugoročni cilj koji zahtijeva „razumijevanje drugih i njihove historije, tradicije i duhovnih vrijednosti”, kao i sposobnost „realizirati zajedničke projekte ili neizbježnim konfliktima upravljati na pametan i miran način”.²⁰

Unescov pristup „učanju kako živjeti zajedno” utemeljen je na ovoj definiciji i podrazumijeva dva komplementarna procesa učenja:

- ▶ „otkrivanje drugih” koje nalaže poticanje međusobnog razumijevanja među učenicima i
- ▶ „iskustvo zajedničkih ciljeva” gdje učenici zajedno rade na ostvarenju zajedničkih ciljeva.

„Učenje kako živjeti zajedno” dovodi do razvoja ključnih kompetencija i vještina, kao što su: empatija, znanje o drugim kulturama, osjetljivost na razlike u kulturama, razumijevanje diskriminacije, prihvaćanje i komunikacija.

20 Učiti kako živjeti zajedno, Unescov ured u Bangkoku, 2014, 20, <http://unesdoc.Unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

4.5 ANGAŽIRANJE MLADIH

Mladi ljudi se mogu poticati da iskoriste svoju energiju i entuzijazam kako bi kreirali i pronašli pozitivne ideje i inovativna rješenja za današnje izazove i globalne probleme. S njihovim znanjem o umrežavanju putem društvenih medija, dijeljenje iskustava se vrši momentalno i u širokim razmjerama.

Aktivnim sudjelovanjem u omladinskim organizacijama i neformalnim skupinama, mladi ljudi su sposobni njegovati osjećaj nade, identiteta, prijateljstva i pripadnosti, što obnavlja njihovo angažiranje u zajednici.

Biti uključen u procese donošenja odluka na lokalnoj ili državnoj razini ili sudjelovati u dobrovoljnim aktivnostima također njeguje želju i energiju mladih ljudi za promjenama.

Škole mogu učiti vještinama koje se odnose na zastupanje, vođenje kampanja, planiranje sredstava, izgradnju organizacija i rukovodstvo kako bi olakšale angažiranje.

Demokratski procesi izbora imaju tendenciju biti prespori za mlade koji više vole izravno djelovanje. Potrebno je identificirati brze načine koji dovode do promjena i pozitivno utječu na zajednicu.

DODATAK

■ ČESTO POSTAVLJANA PITANJA:

P: Šta ako nemam odgovore na njihova pitanja i na ono što ih brine?

O: Priznajte to, ali nemojte naglo prekinuti diskusiju. Koristite pitanja kao polaznu točku da nastavite debatu na sljedećem satu. Također, možete poticati učenike da koriste sporno pitanje kao temu za istraživački projekat. Važno je priznati da vi, kao nastavnik, nemate sve odgovore, te da i vi trebate dalje učite. Biti iskren je jedan od najboljih načina da naučite druge da budu iskreni. Stavljanje sebe u ulogu doživotnog učenika može pomoći da izgradite pozitivan odnos s učenicima. Važno je ne odustati od teme i dati učenicima drugu mogućnost da se detaljnije pozabave ovim pitanjem. U tom cilju trebate provjeriti i prikupiti potrebne informacije nakon sata i konzultirati kolege i školske vlasti o tome koji su to najbolji načini kojim bi se riješilo ovo pitanje. Ukoliko je potrebno ne ustručavajte se zatražiti stručno usavršavanje kako biste poboljšali svoju stručnost.

P: Trebam li održati sat o osjetljivim temama ili se one smatraju „tabu” temama?

O: Sa sve većim pristupom informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, nastavnici i roditelji bi mogli biti iznenađeni u kom stupnju su djeca već izložena osjetljivim pitanjima i upoznata s kontroverznim svjetskim događajima. Stoga se nastavnici ne bi trebali suzdržavati od toga da se pozabave tim problemima. Ukoliko to učine, učenici će sami potražiti odgovore koji ih mogu odvesti do pogrešnih izvora informacija i pristupa. Stoga, izbjegavanje nije opcija. Nastavnici bi trebali uspostaviti sigurno i konstruktivno okruženje za dijalog u učionici i pobrinuti se da učenici osjećaju i vjeruju da su nastavnici i škola saslušali i uzeli u obzir njihova pitanja i ono što ih brine. Ovo će navesti učenike da pribjegnu raspravama u učionici kako bi riješili svoje probleme i dileme. Izgradnja povjerenja je ključna prilikom bavljenja zabranjenim temama, a ujedno je i polazište za izbjegavanje marginalizacije.

P: U razredu imam skupinu učenika koji pripadaju manjini i koji mogu biti obilježeni (stigmatizirani) zbog nasilničkog ekstremizma. Je li još uvijek primjereno razgovarati o toj temi?

O: Da, sve dok je diskusija uravnotežena. Prvo, od prevashodne je važnosti da se učenici koji pripadaju manjinskoj skupini, a koji su prisutni u razredu, ne izjednačavaju s počiniteljima nasilničkog ekstremizma koji pripadaju istoj manjinskoj/etničkoj skupini. Prednost dajte individualnim ili osobnim identitetima nad grupnim identitetom, kao i potrebi da se svaki pojedinac poštuje u svom pravu. Drugo, korisno je razgovarati o pitanju nepravilne stigmatizacije kojom se ponekad etiketira cijela manjinska skupina nakon djela nasilničkog ekstremizma koja su počinile jedna ili dvije osobe povezane s tom skupinom. Učenici trebaju razumjeti nepravdu koju oni sami nehotice mogu nanijeti nedužnim ljudima stigmatizacijom ili isključivanjem. Treće, na početku diskusije nastavnik mora naglasiti da nasilnički ekstremizam nije ograničen na bilo koju rasnu, vjersku, etničku, spolnu ili političku skupinu. Navođenje više primjera nasilničkog ekstremizma i davanje temeljnih informacija o počiniteljima je od ključne važnosti.

P: Hoću li održati sat o temi nasilničkog ekstremizma kada učenička populacija nije izravno uznemirena zbog ove pojave, onako kako to vide i prenose mediji?

O: Svrha učenja o utjecaju nasilničkog ekstremizma kao i poticanje otvorenih diskusija o njegovoj prevenciji nije samo da se ublaži njegov izravni utjecaj. Nasilnički ekstremizam se odnosi, prije svega, na kršenje temeljnih univerzalnih vrijednosti, kao što su ljudska prava, nenasilje i nediskriminacija. Preventivne mjere obuhvaćaju, između ostalog, da se učenici nauče pozitivnim vrijednostima i da im se pomogne izgraditi otporne umove kako bi se suprotstavili ekstremističkom učenju i utjecaju kojem mogu biti izloženi, čak i kada se čini da, barem zasada, na njih ova pojava ne utječe.

Obrazovanje za globalno građanstvo je jedan od ključnih koncepata koji se koristi za prevenciju nasilničkog ekstremizma i fokusira se na to da se učenici uče suosjećanju i odgovornosti prema pojedincima koje ne poznaju i koje možda nikada neće upoznati. Pripremanje mladih umova da poštuju ljudski rod u njegovoj raznolikosti i jedinstvenosti predstavlja jedan od najosnovnijih ciljeva kvalitetnog obrazovanja kako bi se spriječio nasilnički ekstremizam.

P: Da li bih diskusiju trebao fokusirati na određene lokalne tipove/slučajeve/ primjere nasilničkog ekstremizma?

O: Navođenje lokalnih primjera za vrijeme diskusije u razredu može pomoći da se tema približi učenicima u smislu relevantnosti, ali također može dovesti do emocionalno nabijenih i nezadovoljavajućih ishoda. Također, postoji rizik od stigmatizacije određene učeničke populacije. Zato je važno postupati na uravnotežen način. Mogu se koristiti primjeri nasilničkog ekstremizma iz udžbenika, drugih zemalja ili vlastite zajednice. Nastavnik bi što je više moguće trebao koristiti različite primjere, na taj način sprječavajući učenike izgraditi stereotipno shvaćanje nasilničkog ekstremizma koje se odnosi na jednu određenu skupinu ili populaciju. Prilikom razgovora o lokalnim pojavnim oblicima nasilničkog ekstremizma, nastavnik se tom temom može pozabaviti na konceptualnoj razini, navodeći raznorazne moguće uzroke i pokretače ekstremizma, kao i njegov utjecaj. Ovo će učenicima pomoći da temi pristupe s određene distance, te ograničiti osobno učešće koje može onemogućiti otvorene i konstruktivne debate.

P: Kako da spriječim učenike različitih shvaćanja da se međusobno ne sukobe za vrijeme i nakon diskusije u učionici?

O: Veoma je važno da se proces diskusije o nasilničkom ekstremizmu završi u okviru strukturiranog ciklusa. Mora postojati faza pripreme kako za nastavnike tako i za učenike. Temeljna pravila se moraju postaviti na samom početku i nastavnik mora jasno povući granice onoga što je dozvoljeno, a što nije. Učenici ne bi trebali imati osjećaj da se njihovi glasovi nisu čuli ili da je izbjegnuta temeljitija diskusija ili da je ona naprasno prekinuta. Izvješćivanje i završne diskusije su stoga jednako važni koliko i sama priprema. Osjetiti i doživjeti debatu kao demokratski i otvoren proces koji sve učenike tretira jednako je značajno koliko i stvarni sadržaj diskusije. Ukoliko su svi učenici svjesni da su njihova stajališta saslušani i poštovana, manja je vjerojatnoća da će se kasnije okupljati. Za vrijeme diskusije možda bude povoljan trenutak da podsjetite učenike da se tiraniziranje i nasilje u školama neće tolerirati ni pod kakvim okolnostima. Ukoliko je potrebno, nastavnik može utvrditi neriješena pitanja koja zahtijevaju temeljitije ispitivanje i/ili dodatne aktivnosti, te konverzaciju nastaviti drugi put.²¹

21 Zaustaviti nasilje u školama: vodič za nastavnike, Unesco 2009, <http://unesdoc.Unesco.org/images/0018/001841/184162e.pdf>

P: Na koji način da riješim problem ekstremističke propagande online?

O: Od ključne je važnosti otvoreno pokrenuti temu online propagande za vrijeme diskusije o nasilničkom ekstremizmu. Dok propaganda i nije neko novo sredstvo za širenje ekstremističkih i štetnih ideja, ona sada ima veći utjecaj zato što je putem interneta dostupna širokoj populaciji. Stoga je još potrebnije ovo pitanje pokrenuti i ranije, razvijanjem vještina kritičkog razmišljanja i poticanjem učenika da preispituju izvore informacija i motivaciju ljudi koji postavljaju ekstremistički materijal online. Upoznati ih s takvim konceptima, kao što je „digitalni građanin“ i naglašavanjem važnosti odgovornog ponašanja ne samo u stvarnosti nego i online, mora biti dio školskog programa o nasilničkom ekstremizmu. U međuvremenu, nastavnik također može željeti maksimalno iskoristiti konstruktivna online edukativna sredstva o prevenciji nasilničkog ekstremizma koja se mogu koristiti da privuku pozornost i interes učenika (vidi dio „Literatura“).

Literatura

Za pristup širokoj ponudi resursa i nastavnih materijala molimo čitaoce da konzultiraju Unescov Centar za obrazovanje za globalno građanstvo, smješten u APCEIU na <http://gcedclearinghouse.org/>.

■ NAJVAŽNIJA LITERATURA:

Forum za globalnu borbu protiv terorizma, Abu Dhabi, Memorandum o dobrim praksama za obrazovanje i borbu protiv nasilničkog ekstremizma.
https://www.thegctf.org/documents/10162/159880/14Sept19_GCTF+Abu+Dhabi+Memorandum.pdf

Hedayah, 2013, Uloga obrazovanja u borbi protiv nasilničkog ekstremizma, <http://www.hedayah.ae/pdf/role-of-education-in-counterering-violent-extremism-meeting-report.pdf>

OSCE/ODIHR/YAD VASHEM, 2007, Pitanje antisemitizma: zašto i kako? Vodič za edukatore, <http://www.osce.org/odihhr/29890>

OXFAM, 2015, Obrazovanje za globalno građanstvo, Vodič za nastavnike, <http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/global-citizenship-guides>

OXFAM, 2006, Predavanje o kontroverznim pitanjima, Vodič za škole, <http://www.oxfam.org.uk/education/teacher-support/tools-and-guides/controversial-issues>

- Mreža svjesnosti o radikalizaciji, 2015, Sprječavanje radikalizacije u odnosu na terorizam i nasilnički ekstremizam
http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf
- Unesco, 2015, Obrazovanje za globalno građanstvo, teme i ciljevi učenja, <http://unesdoc.Unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf>
- Unesco, 2014, Učiti kako poštovati sve: vodič za implementaciju, <http://www.Unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/human-rights-education/resources/projects/teaching-respect-for-all/>
- Unesco, 2013, Međukulturalne kompetencije – konceptualni i operativni okvir, <http://unesdoc.Unesco.org/images/0021/002197/219768e.pdf>
- Unesco, 2009, Zaustavljanje nasilja u školama, <http://unesdoc.Unesco.org/images/0018/001841/184162e.pdf>
- Unesco Bangkok, Poticanje digitalnog državljanstva sigurnim i odgovornim korištenjem ICT-a: pregled trenutnog statusa u Aziji i Pacifiku od prosinca 2014.
http://www.Unescobkk.org/fileadmin/user_upload/ict/SRU-ICT/SRU-ICT_mapping_report_2014.pdf
- Ministarstvo za djecu, škole i obitelji Ujedinjenog Kraljevstva, 2008, Zajednički učiti kako biti sigurni, skup alata kojim se školama pomaže doprinijeti prevenciji nasilničkog ekstremizma.
http://dera.ioe.ac.uk/8396/1/DCSF-Learning%20Together_bkmmk.pdf